

CELÂL ve CEMÎL

Cenab-ı Hakk'ın iki azîm ismi şerifidir. Celâl, lugat manası ile nihayet derecede büyük azamet, hiddetlilik gibi manalara gelir. Cenab-ı Hakk'ın kahrının ve azametinin tecelisidir.

Cenab-ı Hakk'ın sıfat-ı ezeliyye âleminde biri celâli biri cemâli, iki türlü tecelisi vardır. Çeşitli sebeblere binaen bu isimleri tecelli eder.

Celâl ile cemâlin sıfat-ı ef'al âlemine tecellisinden lütuf ve kahr, hüsn ve heybet tezahür eder. Yani Cenab-ı Hakk'ın yarattığı varlıklar üzerinde tecelli edince sebeplere binaen veya hikmet-i ilâhisi Celâl isminin tecellisi ile arzda, semâvatta, mahlûkatta ve mevcûdatta korkunç dehşet verici, içlere korku salan hadiseler zuhur eder ve böylece Rabb'ül âlemin azametini, heybetini çeşitli hadiselerle ilan eder, ikaz eder. Mesela arzdeki depremler, yangınlar, yanar dağlar, bataklıklar, sel felâketleri, aşırı sıcak, aşırı soğuk, tipi, tufan, kasırga vs. Nuh Tufanı, Lût kavmi, Semud kavmi, hatta Yunus a.s.'in balığın karnına girişi, Âdem a.s.'in cennetten çıkarılışı, şeytanın rahmetten kovuluşu gibi pek çok hadiseler Allah'ın celâlinin tecellisidir.

Mahlûkatta tecelli edince, o mahlûkat insanın içine korku salar. Şüphesiz Allah (c.c) abes bir şey yaratmamıştır. Her yarattığının faydalı yönü olduğunda şüphemiz yoktur. Fakat bazı mahlûkatın faydalı tarafı olmakla beraber bir de ürpertici, ürkütücü hatta tehlikeli tarafları da olduğu muhakkaktır ki, bu da celâlî yönü olsa gerektir. Mesela yılanın birçok faydalı yönleri olduğu gibi hem zararlı hem ürkütücü yönleri olduğu malûmdur. İçimize dehşet salan mahlûkatı ile Rabb'ül âlemin celâlini sergiliyor ve kulları ikaz ediyor. Bir hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.v) :

"Muhakkak cehennemde deve boynu gibi yılanlar vardır. Bir defa soktuğunda kırk sene onun acısı hissedilir. Muhakkak cehennemde palanlı katırlar gibi akrepler vardır. Bir defa ısırıldığında kırk sene harareti duyulur." ¹ diyerek ukbadaki korkunç durumun dünyadan şedid olduğunun haberini veriyor, ümmetini uyarıyor.

Bazı insanlar kötü karakterleri, imansız veya isyankâr oluşları, fâsık oluşları sebebi ile adeta etrafa dehşet saçar, zehir kusarlar. Bu tip insanlar böyle uygunsuz tavırları sebebiyle celâl ismi şerifini üzerlerine çekmiş kimselerdir.

Nebatatta ise bazı ipek gibi güllerin yanında dikenler, bazı tatlı nefis yiyeceklerin yanında zehirli, zararlı nebatlar yer alıyor, hikmete binaen.

Cinlerin zararlı kötülerinin yanısıra iyileri, zararsızları olması gibi görüp görmediğimiz idrak edip edemediğimiz ne kadar Allah'ın azametinin, heybetinin tezahürü durumlar, hadiseler varsa, Cenab-ı Hakk'ın celâl isminin tecellisi ve zuhuratıdır. Muhakkak ki bu tecellilerin pek çok hikmetleri, sebepleri vardır.

Bize düşen yönü şudur ki, hadiseleri değerlendirip ders almamız gerekir. Mevlâ bizi celâliyle tehlikelerden koruyup ikaz ediyor.

Cemîl ismi şerifi ise Cenab-ı Hakk'ın yarattıkları üzerinde tecelli edince celâlin zıddı durumlar zuhur eder. Yani güzellikler, hoş şeyler tezahür eder. Mesela celâlinin tecellisi olan sel felâketlerine karşın, cemâlinin tecellileri çağlayanlar, akarsular, tertemiz su menbaları, zemzemler, kevserler, arza hayat veren yağmur sularıdır. Kuraklık, kasırgadan ötürü kurumuş, çatlamış topraklar, sararıp solmuş nebatata karşın envai çeşit mahsul vermiş nebatat, birbirinden güzel, yararlı, leziz yiyecekler; çalılıklar, dikenler yerine güller, renk renk çiçekler, çimenler; kavurucu sıcak, dondurucu soğuk yerine mutedil hava vs.

İnsanlarda ise bir tarafta melekvari insanlar varken öbür tarafta itaatsiz, saygısız şeytanvari insanlar vardır. Fâsıklar Celâl ismi şerifini üzerlerine çekerler; imanlı, itaatli, edepli melekvari kullar da Cemîl ismi şerifinin tecellisine mazhariyet kazanırlar.

Bu iki isim eserler ve ameller âleminde âlem-i ahirete intikal edince cemâl lütuf ve nur olarak; celâl de kahr ve cehennem olarak tecelli eder.

Bu çok mühimdir şöyle ki; eserler ve ameller âlemi şu dünya âlemdir ve amel sahibinin adeta bir eseri olarak ahirette zuhur edecektir. Eğer o eser Cemîl ismi şerifinin tecellisi ile meydana geldi ise ne mutlu sahibine ki, karşılığı nur ve lütuf olarak tezahür edecektir.

¹ Ahmed, İbn. Hibban, Teberânî, Hakim ve Ziya

Tabî bu eser dünyada Rabb'ül âleminin Cemîl ismi şerifinin tecellisi olan, Rabbin rızası doğrultusunda işlenen güzel amellerse, örneğin iman, Rabb'ül âlemin'in güzel dediği, değer verdiği emirlere itaat, nehiylerden ictinab, hukukullahı gözetme, teslimiyet, ibadet-i taatlar, güzel ahlâk velhasıl görüp göremediğimiz bütün güzellikler, Cemîl isminin tecellisi olan bütün güzel mesajlardan meydana gelen bir eserdir ki, ukbada sahibine bir göz aydınlığı olarak, nur ve lütuf olarak tecelli edecektir inşallah.

Sonra bu iki isim âlem-i zikre inikâs edince biri hamd, diğeri tesbih olmak üzere ikiye ayrılır. Celâlinin zuhuratını zikreder, yani tefekkür eder, Allah'ın azametini, heybetini, mükevvenatı nasıl tasarrufunda idare ve idame ettirdiğini müşahede ederek hayretle sarsılıp bütün zerrelere ile "Sübhanallah" diyerek Rabbin sena eder. Güzelliklerin karşısında da Rabbinin Cemîl ismini müşahede ederek bunca güzellikler, lütuf ve ihsanlar, sayısız nimetler karşısında Cemîl olan Mün'im-i hakikiyi bulup özünden gelerek "Elhamdülillah" der.

Sonra bu iki isim âlem-i kelâmda tecelli edince kelâmın emir ve nehye taksimine sebep olur. Şöyle ki, insanın kemali iki ana prensip üzerine kurulmuştur, bunlar emirler ve nehiylerdir. Emirler Rabb'ül Alemin'in Cemîl ismi şerifinin inikâsının zuhuratı olduğu gibi, nehiyler de Celâl ismi şerifinin tecellisine sebebiyet verir ve Celâl ismi şerifinin zuhurudur denebilir. Böylece bu iki yüce isim emirler ve nehiylerin taksimine sebep olur.

Akıllı olan, bu iki ismi şeriften de bol bol istifade eder. Celâlinin zuhuratı olan günahlardan sakınıp uzak olur. Cemâlinin tezahüratı olan güzelliklere yani güzel amellere, emirlere de sıkı sıkı sarılır. Böylece dengeli bir hayat yaşer ve umulur ki, ukbasında Cemâlinin zuhuratı olan nurlara gark olur.

Sonra bu isimler âlem-i irşâda intikal edince irşadı tergîb² ve terhîb³, yani tebşîr⁴ ve inzâra⁵ taksim eder.

Bu dünya âlemi bilindiği gibi irşad âlemi, irşad burada olacak; nefis tezkiyesi ve kalp tasfiyesi neticesinde insan-ı kâmil denilen kemâl mertebesine burada irşad kanalı ile ulaşılabilecektir. Yüce Mevlâ'nın bu isimleri ile insanlar irşad edilecek, cemâli ile tebşirler, celâli ile de inzarlar edilerek, biiznillah irşad semeresini gösterecek ve mümin üzerinde yerine göre Celâl, yerine göre Cemâlin tecellileri inkişaf edecektir. Bu isimlerin tecellisi ile mümin istikamet bulup dengeyi sağlayacaktır, biiznillah.

Sonra bu isimler vicdana tecelli edince recâ ve havf husule gelir, yani ümit ve korku. Lütüfları, tebşirleri ve akıllara durgunluk verecek güzellikler, dünya ve ukba güzellikleri, hazlar, lezzetler, zevk, huzur, maddi-manevi nimetler, vaadler karşısında Cemîl ismi şerifinin cilvelerini hisseden vicdan, recâ ile adeta coşar, şevklenir, mutmain olur ve derken Allah'ın değer verdiği şeylere değer verip kulu için bir ukba ticareti, bir hayır vesilesi kıldığı güzelliklere karşı adeta kanat çırpıp uçan kuşlar gibi uçası gelir ve derken daima Cemîl soluklar, hep Cemîl olan veya Cemîl'in zuhuratı olan bütün güzellikleri ahiretine nur ve lütufa çevirmek için çırpınır. İşte Cemîl ismi şerifinin tecellisine mazhar olmuş bir vicdan sahibi mümin.

Celâl ismi şerifi vicdana tecelli edince havf husule gelir şöyle ki; Celâl ismi şerifinin zuhuru olan veya Celâl isminin tecellisine sebebiyet verecek her yasak karşısında korkup titrer ve gereken temkin ve tedbirde kusur etmemeye gayret eder. Celâline sebebiyet verecek her hatası, olumsuz tutum ve davranışları karşısında adeta ödü kopar ve hemen Rabbinden özür diler.

Mümine gereken odur ki, havf ile yanlış, yasak yollara gitmekten kaçınıp; reca ile de doğru yollara gitmeye şevklensin böylece istikamette olsun. Mümin için havf ve reca, dengeyi sağlayan iki ana unsur olduğu gibi Allah Zülcenal'in bu iki yüce ismi şerifleri bütün mükevvenatın, tüm canlıların dengesini sağlayan bilhassa müminlerin dünyevi uhrevi dengesini sağlayan muazzam azîm ismi şerifleridir. Rabbiniz Teâlâ'dan dileriz ki, bu her iki ismi şerifinin lütüflarına mazhariyet müyesser eylesin. Âmin.

Bir de bu iki ismi şerifin tecellisini beraber olarak, yani celâlin içinde cemâl, cemâlin içinde celâli müşahede ediyoruz. Mesela insan günahlar işliyor, Mevlâ bu duruma celâllenip bir şefkat tokadı atıyor ki, bu tokat her ne kadar celâli de olsa, o kul için ayrı bir

² Şevklendirmek, ümidlendirmek. Rağbet verdirmek. İsteklendirmek.

³ Korkutmak. Fazla korkutmak.

⁴ Müjdelemek. Hayır haber vermek.

⁵ Neticenin kötü olacağını bildirerek fenalaktan sakındırmak. Azab ve ceza vadetmek.

özellik taşıyor ve adeta cemâlî bir lütuf oluyor. Bu konuya Efendimiz (s.a.v)'in bir hadis-i şerifi ile açıklık getirelim. Ebu Hureyre (r.a)'den rivayetle Efendimiz (s.a.v) buyurmuşlardır: "Fenalık, hastalık, tasa, keder, sıkıntı ve ayağına batan dikene varıncaya kadar müslümanın başına gelen herşeyi Allah onun hatalarını bağışlamaya vesile kılar."⁶ Hadisten anlaşılıyor ki, bela ve musibet her zaman ceza olmayıp bilhassa mümin için manevi bir temizlenme ameliyesi oluyor ki, bu yönüyle cemâlîdir. Evet belki isyan ve tuğyandan dolayı tecelli eden celâl, mümin-i hakiki için cemâl tecellisi ile buluşuyor. Tabiri caizse adete cemâl, celâli bağrında söndürüyor.

"O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir."⁷

Bu ve benzeri ayet-i kerimelerde hakiki tevbe edenlerin günahlarının affolunacağını, sanki hiç günah işlememiş gibi olacaklarının haberini verirken Mevlâ diğer bir ayet-i kerimede ise "Ancak tevbe ve iman edip iyi davranışta bulunanlar başkadır; Allahı onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir."⁸ buyurarak seyyiatların haseneye dönüşeceği müjdesini verir. Bu ve benzeri ayet-i kerimeler ve "Günahtan tevbe eden kimse hiç günah işlememiş gibi olur."⁹ gibi hadis-i şerifler gösteriyor ki, günah işleyen mümin o günahı işlerken veya günahından dolayı celâli üzerine çekiyor. Fakat bir de bakıyoruz ki, yine aynı müminin hakiki tevbe etmesinden ötürü Yüce Mevlâ'nın Cemâl ism-i şerifi devreye giriyor ve derken çirkinliklerin yerini güzellikler, kahrın yerini lütuflar alıyor. Böylece insan üzerinde celâl ile cemâl, pek çok yerde, durumda buluşuyor, bazen iç içe beraber rol alıyorlar.

Büyükler demişler, bir musibette bin nasihat gizli ve bir musibet bin nasihatten evlâdır. Acı, elem dolu, musibet gibi görünen bazı olaylar vardır ki, celâlîdir, fakat o musibetin içinde gizli öyle hayırlar, menfaatler, maslahatlar vardır, görünmez, lakin tefekkürle, Kur'an-ı Kerim'in mesajları, Efendimiz (s.a.v)'in sünnet-i seniyyeleri ve hadis-i şerifleri ile meseleye bakıldığında firasetle idrak edilir ve o celâlin içinde gizli olarak - kısmen de olsa- cemâl sezilir, bilinir. Allah (c.c) buyurur: "...Sizin için daha hayırlı olduğu halde bir şeyi sevmemeniz mümkündür. Sizin için daha kötü olduğu halde bir şeyi sevmeniz de mümkündür. Allah bilir, siz bilmezsiniz."¹⁰ İşte bu ve benzeri ayetler celâlin içinde cemâl yattığına işaret eder. Meselâ bir kişinin malı mülkü onu kibre ucba götürüyorsa yani bu ihsan-ı ilâhî ona nimet yerine mihnet oluyorsa ve sonunda da celâl ile gelen tokatı yiyerek ayılıyorsa, işte burada celâl yerini cemâl devrediyor denebilir. Bu celâl tokatları ile ayılmayan bedbahtlar ise cemâlden mahrum olup celâli üzerine çeke çeke Kur'an'ın beyanları ile en sonunda Kahhâr isminin tecellisine duchar olacaklardır. Böyle bir sondan Rahman olan Allah'a sığınırız.

Nefis bilindiği gibi amansız bir düşmandır ve şeytan da onun hocası durumundadır. Bu iki büyük düşmandan gelecek tehlikelerden ancak Rabbimizin Celâl ismi şerifi ile korunabiliriz. Celâli ile nefsi korkutup dizginleyebiliriz biiznillah. Eğer Celâl ismi şerifi olmasa idi mükevvenatın dengesi, hayatın devamı, müminin huzur ve saadete ermesi düşünülemezdi, mümin bu iki amansız düşman karşısında yenik düşer, günah deryalarına dalar ve Allah'ın gadabına, kahrına, azab-ı azimlere duchar olur, tafisi mümkün olmayan zararlara, felaketlere maruz kalırdı. Rabb'ül âlemin'e ne kadar hamd ü sena etsek azdır ki, bize kendisini zât ve sıfatları ile tanıtip bizlere korunma yollarını talim ederek lütuf içinde lütuflarla serfiraz kılarak imdadımıza yetişmiştir.

Ey celâl ve cemâl sahibi Yüce Mevlâ, celâlinde cemâlîne, kahrından lütfuna, Senden yine Sana sığınırız. Bizi celâlîne dolayısı ile kahrına sebebiyet verecek bütün kötülüklerden koru, cemâlîne tecelli ettiğin, cemâl soluklayan, cemâl deyip say eden cemâl taliplisi bahtiyarlar kervanına dahil eyle. Âmin. Elhamdülillahi Rabb'ül âlemin, Ya Celâl, Ya Cemâl, Ya Allah (c.c).

⁶ Buhari, Kütab'ül Merda

⁷ Şura:25

⁸ Furkan:70

⁹ Müslim, İbn. Mace

¹⁰ Bakara:216